

زبان فارسی پاکستان

از محمد حسین تسبیحی

وقتی صحبت از زبان فارسی در پاکستان می‌شود ، اینگونه بعضی را در ذهن متصور می‌شود که همان زبان فارسی که در تهران است و یا از رادیو تهران پخش می‌شود باید باشد .

برای من نیز کم و بیش همین تصویر در ذهن منعکس بود اما همین که به این سرزمین فارسی دان و فارسی دوست وارد گشتم متوجه شدم که همه تصورات و خیالات و اندیشه‌های من راه اشتباه و غلط پیموده‌اند و زبان فارسی سرزمین پاکستان آن نیست که من در ذهنم متصور ساخته بودم بلکه يك فارسی مخصوص و سبك مخصوص مردم پاکستان است .

زبان فارسی در سرتاسر ایران هم با تلفظها و گویش‌های ویژه‌یی همراه است و با وجود اینها برای همگان قابل فهم و درك است . در سرزمین پاك ، گویش‌های گوناگون وجود دارد که کاملاً مرسوم و معرروف و زنده هستند و بدانها سخن می‌گویند و می‌نویسند و کتاب و روزنامه نشر می‌دهند . زبان فارسی در همه این گویش‌ها تأثیر عمیق گذاشته است . جای پای شعر و نثر فارسی را در همه این گویش‌ها به وضوح می‌توان دید .

همانگونه که زبان فارسی را در سرتاسر ایران با گویش‌ها و لهجه‌های ویژه‌ی می‌شنویم و حتی گاهی می‌نویسیم و با آنها طبع و نشر می‌کنیم، در سرزمین پاکستان نیز زبان فارسی را آمیخته با گویش‌ها و تلفظ‌های مخصوص می‌یابیم. مثلاً زبان اردو را در نظر می‌آوریم. این زبان که امروزه از زبان‌های ملی و رسمی مردم پاکستان است، هر گاه سندیان بدان سخن بگویند با پنجابی‌ان اختلاف بسیار دارند.

هر گاه بلوچیان با آن گفت و گو کنند با پشتو زبانان فرق فراوان دارند. به همین قیاس سخن گویان گویش‌های کوچک و بزرگ دیگر در زمین پاک، زبان اردو را با لهجه و تلفظ ویژه‌ی زبان خود صحبت می‌کنند. زبان فارسی نیز از آن روز که به سرزمین پاک گام نهاده سر نوشتی چنین داشته است. ما اگر تلفظ زبان فارسی را در نزد زبانان پاکستان بفهمیم زبان اردو را نیز همانگونه که گویش مردم خراسان را می‌فهمیم، درک می‌کنیم. زبان فارسی یک عمر طولانی و شاید هزار ساله در سرزمین پاک دارد و همانطور در آذربایجان نیز عمر هزار ساله و در کردستان و بلوچستان نیز عمر هزار ساله و شاید بیشتر دارد، ولیکن مردم بلوچستان و آذربایجان و کردستان زبان فارسی را با لهجه و گویش ویژه‌ی خویش که آذری و کردی و بلوچی باشد صحبت می‌کنند همانگونه هم اردو زبانان و سندی زبانان و بلوچی زبانان و پشتو زبانان. هر فارسی زبان ایرانی که به اردو زبانان گوش فرا دهد، تا اندازه‌ی مفردات الفاظ را در می‌یابد ولیکن اگر همین مفردات الفاظ به صورت کلمات مرکب در آیند درک و فهم آنها مشکل می‌شود. صورت ملفوظ مفردات و ترکیبات الفاظ و لغات با صورت مکتوب آنها بسیار اختلاف دارد و این اختلاف فقط در تلفظ است. مثلاً به این مفردات و ترکیبات توجه فرمایید که از مطبوعات روزانه پاکستان و از آگهی‌های دیواری و تابلوهای مغازه‌ها استخراج شده است:

د اطلاع برای مال وصول کنندگان، ریناریدیو پیامبر خوشحالی، و شادمانی، ریناریدیو ترانسستر، آوازون کاجادوگر، کم قیمت، اعلامیاری،

دیده زیب‌اور، پائیدار ، سال روان کی کار بهتری ، انعام یافته ، خواهشمند حضرات فوراً رجوع کریں .

ترقی کی جانب ، محنت اور حساب‌کدستی ، جدیدترین خدمات پیش کرتاھی . رام ترقی مین پیش‌پیش‌یک بین‌الاقوامی بینک، پاؤن کی آسایش اور خوب صورتی ، آرام ده اور خوب صورت ، پائیدار اور ارزان ، هر جگه دستیاب هی دیرپا ، مضبوط اور کم خرج هین ، اور عرصه درازتک هزار هامیل کی مسافت طی کرتی هین ، جدیدترین بین‌الاقوامی بنقی جنرال تائر طلب فرمائین . صنعت سائیکل سازی . ۱۷ ساله تجربه کاشاکار، خوب صورتی ، معیار ، آرام ، مضبوطی ، اعتماد ، خوش نظر ، بساوقار ، فنی ، بلند معیار ، صرف سهراب اور رستم سائیکل هین .

چنانکه ملاحظه می‌شود، همه این الفاظ برای فارسی زبانان قابل درک و فهم است ولیک این الفاظ را اگر اردو زبانان تلفظ کنند فهم و درک آنها مشکل می‌شود بویژه هر گاه به صورت جمله و اصطلاح درآیند و بدانها لباس تلفظ‌های مردم خیابان و بازار پوشانده شود . بنابراین همانگونه که زبان فارسی را ، مردم آذربایجان و کردستان به لهجه و گویش خویشتن تلفظ می‌کنند ، اردو زبانان نیز آن را با لهجه و گویش خویش می‌آمیزند و بدان سخن می‌گویند . نظیر این اختلاف تلفظ برای زبان فارسی ، در زبان پشتو، سندی ، ملتانی ، بلوچی و پنجابی نیز دیده می‌شود .

در اینجا این مسأله پیش می‌آید یعنی اگر فارسی زبانان دو کشور پاکستان و ایران مشکل تلفظ را حل کنند ، خواهی نخواهی زبان فارسی و زبان اردو برای مردم هر دو کشور قابل درک و فهم می‌شود . اینجا است که پای زبان‌شناسان و کارشناسان گویش‌های بی‌شمار پیش کشیده می‌شود . دانش زبان‌شناسی ، امروزه بسیاری از مشکلات زبانها را حل کرده و روابط آنها را با جوانب زندگی بشری درقرون و اعصار مختلف باز شناسانده است .

همانگونه که زبان فارسی برای اردو زبانان از لحاظ تلفظ مشکل

است ، زبان اردو نیز برای فارسی زبانان از لحاظ تلفظ مشکل است ، ولیکن مفردات کلمات و حتی ترکیبات در هنگام مطالعه و قرائت و خواندن روزنامه و کتاب و مجله آسان و قابل فهم است . چنانکه من روزنامه‌یی فارسی به یک نفر اردو زبان دادم که بخواند . خواندنش با لهجه اردو بود و به سرعت هم می‌خواند و معنی مفردات را بیان می‌داشت و موضوع را به طور کلی می‌فهمید اما جملات را دقیق و کامل نمی‌توانست بفهمد و بازگو کند . البته اردو زبانان با سواد اینگونه‌اند .

همانطور که ما از فارسی زبانان بی سواد انتظار خواندن و نوشتن نداریم از اردو زبان بی سواد نیز چنین انتظاری نمی‌توان داشت .
آقای دکتر علی اکبر جعفری مدیر مرکزی تحقیقات فارسی اظهار می‌داشت :

زبان اردو هر چه قدر ادبی‌تر و مصنوع‌تر گردد و به اصطلاح از صنایع بدیمی معنوی و سجع و قافیه بهره‌مند شود و به سوی شعر روی آورد ، چهره آن و اندام آن به لباس الفاظ فارسی آراسته‌تر و پیراسته‌تر می‌گردد . مثلاً این شعر اردو از علامه دکتر محمد اقبال لاهوری :

همسایه جبریل امین بنده خاکی هی اس کاشمین نه بخارا نه بدخشان
فقط « هی اس کا » یعنی « آن را هست » اردو و بقیه فارسی است .
در کلیه اشعار شاعران اردو زبان این تأثیر عمیق زبان فارسی وجود دارد و حتی گاه گاهی فقط حرف ربط و یا فعل پیوند اردو کلمات فارسی را همراهی می‌کند و به صورت شعر درمی‌آید . مثلاً این دو شعر از جگر مراد آبادی :

سرا پا حقیقت ، مجسم فسانه محبت کا عالم ، جنون کا زمانه
غرور و تجمل ، مگر زخم خورده شکست محبت ، مگر فاتحانه
تنها حرف اضافه « کا » اردو و بقیه فارسی است . البته در این دوبیت شعر هیچگونه فعل یا ضمیری به کار نرفته است که در آن صورت الفاظ اردوی آن بیشتر بود .

سرود ملی پاکستان سروده آقای حفیظ جالندهری شاعر معاصر پاکستان

کاملاً فارسی است اما مردم پاکستان آن را اردو می‌دانند و به لهجه اردو می‌خوانند. در تمام این سرود، فقط يك حرف اضافه «کا» که به معنی کسره اضافه فارسی است به کار رفته است و بد نیست آن را در اینجا نقل کنم و قضاوت را به شما واگذارم و به فارسی دوستان:

سرود ملی پاکستان

از حفیظ جانندهری شاعر معاصر پاکستان که هم اکنون ساکن شهر لاهور است:

پاک سر زمین شاد باد کشور حسین شاد باد

تو نشان عزم عالیشان ارض پاکستان

مرکز یقین شاد باد

پاک سرزمین کا نظام قوت و اخوت عوام

قوم . ملک ، سلطنت پاینده تابنده باد

شاد باد منزل مراد

پرچم ستاره و هلال رهبر ترقی و کمال

ترجمان ماضی ، شان حال جهان استقبال

سایه خدای ذوالجلال

فقط يك حرف «کا» اردو است. اما ما باید این را بدانیم که این فارسی مخصوص پاکستان است و تلفظ آن پاکستانی است. زبان فارسی همان نیست که در تهران است و از رادیو و تلویزیون شنیده می‌شود تحقیق در این مسأله و شناخت خواص تلفظ الفاظ و کلمات و افعال و حروف اضافه و ضمائر زبان اردو خیلی خوب می‌تواند « اردو و فارسی » را به هم نزدیکتر کند تا آنجا که رنگ و صبغه آنها به صورت واحد درآید و دوستانه کنار هم بزیزند .